

แนวทางการพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนสหกรณ์ผ้าไหมบ้านหัวฝาย

ตำบลโปแดง อำเภอนบพ จังหวัดขอนแก่น

The Development Guidelines for Community Enterprise Efficiency of Silk Weaving Cooperative Group in Ban Hua Fai, Po Daeng Subdistrict, Chonnabot District, Khon Kaen Province

อทิติยา แทนโนนจิว และ ฝากจิต ปาลินทร*

Athittaya Thaennonngiw and Fakjit Palinthorn*

สาขาวิชาการส่งเสริมและพัฒนากษัตริย์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 40002

Department of Agricultural Extension and Development, Faculty of Agriculture, Khon Kaen University,
Khon Kaen 40002, Thailand

*Corresponding author: E-mail: pfakji@kku.ac.th

(Received: August 8, 2022; Accepted: November 1, 2022)

Abstract: The objective of this study was to study the group operations, problems, and needs to develop guidelines for running a community enterprise. The study collected data from 10 committee members through observation, in-depth interviews, and focus groups. The results revealed there were seven problems faced by the cooperate group 1) not enough mulberry leaves for silkworm feeding; 2) defective and old-fashioned silk weaving equipment 3) members not being able to produce silk thread by themselves 4) some members unable to produce silk threads according to TAS standards 5) most members were elderly 6) lack of business successors and 7) lack of marketing knowledge. As a result, this study proposes 3 aspects of development for community enterprise: 1) increase productivity by empowering members with training to provide knowledge, experience, and enhance skills that were important for silk production; 2) Enhance group operations, by creating networks with communities and local schools to conduct a project for additional activities to transfer knowledge and cultivate consciousness in conservation in local wisdom to youth and 3) The company should be building marketing and networking channels with various shops and creating an online platform to communicate directly with customers and more quickly expand the customer base.

Keywords: Development guidelines, potential development, enterprises, group, silk

บทคัดย่อ: การวิจัยนี้วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงาน ปัญหาและความต้องการเพื่อสร้างแนวทางการพัฒนา กลุ่ม โดยศึกษาจาก คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม จำนวน 10 คน โดยใช้การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการ สทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบปัญหาและความต้องการ 7 ด้าน ได้แก่ 1) ปริมาณใบหม่อนไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงไหม 2) อุปกรณ์ชำรุด ไม่ทันสมัย 3) ไม่สามารถผลิตเส้นยืนได้เอง 4) บางรายไม่สามารถผลิตเส้นไหมได้ตามมาตรฐาน มกษ. 5) สมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ 6) ขาดผู้สืบทอดการผลิต และ 7) ขาดความรู้ด้านการตลาด ดังนั้น จึงเสนอ แนวทางในการพัฒนา ดังนี้ 1) ด้านการผลิต ต้องมีการเพิ่มศักยภาพให้แก่สมาชิกกลุ่ม ด้วยการอบรมให้ความรู้ ประสบการณ์ เสริมสร้างทักษะที่สำคัญต่อการผลิต 2) ด้านการดำเนินงานของกลุ่ม สร้างเครือข่ายกับชุมชนและ โรงเรียนในชุมชน จัดทำกิจกรรมเสริมรายได้โครงการถ่ายทอดความรู้และปลูกฝังสำนึกรักหวัดถดกรรมพื้นบ้านสู่

เยาวชน 3) ด้านการตลาด สร้างเครือข่ายร่วมกับร้านค้า และสร้างช่องทางการขายออนไลน์ของกลุ่ม ซึ่งจะช่วยให้สามารถประชาสัมพันธ์และสื่อสารข้อมูลต่าง ๆ ไปสู่ผู้บริโภคได้โดยตรง รวดเร็วและสามารถช่วยขยายฐานลูกค้าได้

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา การพัฒนาศักยภาพ วิสาหกิจ กลุ่ม ผ้าไหม

คำนำ

ผ้าไหมไทย เป็นผ้าที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของความเป็นไทยที่มีมาช้านาน บ่งบอกถึงศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง แสดงถึงภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นที่นำเอาความรู้ที่มีอยู่ถ่ายทอดออกมาเป็นผืนผ้าซึ่งจะเห็นได้จากลวดลายต่าง ๆ ที่บ่งบอกถึงวิถีชีวิต และภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น ซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์สืบทอด (Silakul and Kittilap, 2019) โดยข้อมูลจาก Siewsri (2020) พบว่า จังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีชื่อเสียงโดดเด่นเกี่ยวกับผ้าทอมือทั้งผ้าไหมและผ้าฝ้าย ได้รับการยกย่องจากสภามหกรรมโลก ให้ขอนแก่นเป็นเมืองหัตถกรรมโลกแห่งผ้าไหมมัดหมี่ แห่งแรกในเอเชีย ในงานมหกรรมผ้ามัดหมี่โลกและเสวนา 2018 ซึ่งจังหวัดขอนแก่นมีศักยภาพในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม โดยมีกลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเป็นลำดับ 4 ของประเทศ และยังเป็นแหล่งผลิตผ้าไหมที่สามารถผลิตผ้าไหมในแต่ละปีได้ไม่น้อยกว่า 150,000 เมตร ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสหกรณ์ผ้าไหมบ้านหัวฝาย ได้มีการพัฒนาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน จนได้รับรางวัลผลิตภัณฑ์ระดับ 5 ดาว และยังเป็นแหล่งเรียนรู้การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม สาวไหม ทอผ้าไหมมัดหมี่ แบบครบวงจร นับเป็นวิสาหกิจที่ประสบความสำเร็จและมีชื่อเสียงของจังหวัดขอนแก่นด้านการผลิตผ้าไหมอีกหนึ่งกลุ่ม แต่ทั้งนี้จากข้อมูลเบื้องต้นพบว่า กลุ่มยังมีปัญหาในการดำเนินการอยู่ เช่น การผลิตเส้นไหมให้ได้ตามมาตรฐานสินค้าเกษตร การพัฒนาด้านการตลาด เป็นต้น ซึ่งอาจส่งผลให้กลุ่มไม่ยั่งยืน แต่เนื่องด้วยยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเกษตรระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) Department of Agricultural Extension (2017) ได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ที่ต้องดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชน คือ การส่งเสริมความมั่นคงในอาชีพของเกษตรกรและองค์การเกษตรกร โดยส่งเสริมให้มีความเข้มแข็ง พัฒนาความรู้ และ

ทักษะในการผลิต การแปรรูปผลผลิต และการบริหารจัดการกลุ่ม สนับสนุนให้สามารถดำเนินกิจการของกลุ่มได้ตามเป้าหมายและพัฒนาให้เป็น smart group เพื่อยกระดับองค์กรเกษตรกรขึ้นพื้นฐานสู่การเป็นผู้ประกอบการเชิงธุรกิจ ภายใต้กระแสของการพัฒนาที่ต้องการความมั่นคงยั่งยืน เศรษฐกิจไทยควรมีการปรับโครงสร้างไปสู่ระดับสูงขึ้น คือ การเน้นระบบเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นอีกหนึ่งทางเลือกที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้วิสาหกิจชุมชนซึ่งเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ช่วยขับเคลื่อนและกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนซึ่งเป็นเศรษฐกิจระดับรากหญ้าให้เข้มแข็งและกระจายโอกาสในการประกอบอาชีพให้เกิดการสร้างงานสร้างรายได้ และลดภาระค่าใช้จ่ายให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น (Khotsriwong and Mongkolsri sawat, 2016) แนวทางการพัฒนาดังกล่าวทำให้ทั้งภาครัฐและเอกชนหลายองค์กร เห็นความสำคัญและได้เข้ามามีบทบาทในการนำศักยภาพในท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาขีดความสามารถของวิสาหกิจชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ เพื่อให้การดำเนินงานการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีความจำเป็นอย่างมากในการวิจัยแนวทางการพัฒนากลุ่ม เพื่อให้มีประสิทธิภาพและเหมาะสมสำหรับวิสาหกิจชุมชนนั้น ๆ (Sawongnam and Taweekul, 2020)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจและให้ความสำคัญในการศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนแห่งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการดำเนินงาน ปัญหาและความต้องการพัฒนา รวมถึงแนวทางการพัฒนากลุ่ม เพื่อให้หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ตอบสนองตรงกับต้องการของสมาชิกภายในกลุ่ม เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายของกลุ่มและพัฒนาอย่างยั่งยืน

อุปกรณ์และวิธีการ

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ การศึกษาเอกสาร (document study) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participatory observation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group) เพื่อให้ได้ข้อมูลและปรากฏการณ์ในเชิงลึก ในการศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนสหกรณ์ผ้าไหมบ้านหัวฝาย ตำบลปอแดง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการเชิงพรรณนา แล้วนำข้อมูลมาสรุปและเสนอแนะ โดยได้ดำเนินการวิจัยระหว่างเดือนธันวาคม 2564 - เมษายน 2565 พื้นที่วิจัย คือ วิสาหกิจชุมชนสหกรณ์ผ้าไหมบ้านหัวฝาย ตำบลปอแดง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง คือ ตัวแทนสมาชิกวิสาหกิจชุมชนสหกรณ์ผ้าไหมบ้านหัวฝาย ตำบลปอแดง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น จำนวน 10 คน ซึ่งศึกษาจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) แบบเจาะจง (criterion-based selection) 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) คณะกรรมการบริหารงานของกลุ่ม ได้แก่ ประธาน รองประธาน เลขานุการ ฝ่ายผลิต ฝ่ายประชาสัมพันธ์ และฝ่ายการตลาด จำนวน 6 คน และ 2) ตัวแทนสมาชิกกลุ่ม ซึ่งเป็นบุคคลที่มีภาวะความเป็นผู้นำ ได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกกลุ่ม และมีบทบาทสำคัญในการวางแผนและขับเคลื่อนกลุ่ม จำนวน 4 คน รวมเป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 10 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structure interview) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เป็นเครื่องมือ รวมไปถึงการสนทนากลุ่ม (focus group) โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักอย่างกว้าง ๆ และสามารถใช้เป็น

แนวทางในการสนทนา พูดคุยแลกเปลี่ยน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลโดย 1) สัมภาษณ์เชิงลึก เก็บข้อมูลจากประธานกลุ่มเพื่อทราบถึงข้อมูลทั่วไปของกลุ่ม ข้อมูลพื้นฐานของสมาชิก และวิธีการดำเนินงานของกลุ่มในปัจจุบัน 2) สัมภาษณ์และจัดกิจกรรมสนทนากลุ่มร่วมกับตัวแทนสมาชิก จำนวน 10 คน แลกเปลี่ยนปัญหาและความต้องการพัฒนาของกลุ่ม ซึ่งนักวิจัยจะป้อนคำถามให้แก่ที่ประชุม เพื่อให้ที่ประชุมได้ร่วมกันให้ข้อมูล สะท้อนปัญหา ความต้องการ ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และร่วมกันอภิปรายในประเด็นสำคัญต่อที่ประชุม

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษานี้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นหลัก โดยจะเป็นการวิเคราะห์ไปพร้อมกับ การรวบรวมข้อมูล และนำข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม มาเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ของกรมหม่อนไหม และแผนปฏิบัติการของศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ขอนแก่น เพื่อหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชน และนำเสนอแนวทางการพัฒนาต่อตัวแทนสมาชิกกลุ่มเพื่อสอบถามความคิดเห็นและร่วมกันพิจารณาผล เพื่อนำไปสู่แนวทางการพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนสหกรณ์ผ้าไหมบ้านหัวฝาย ตำบลปอแดง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น

ผลการศึกษา

1) การดำเนินงานของกลุ่ม

จากการศึกษาลักษณะการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนสหกรณ์ผ้าไหมบ้านหัวฝาย ตำบลปอแดง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเริ่มก่อตั้งกลุ่มมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2524 มีระยะเวลาการดำเนินงานมานานกว่า 41 ปี พบลักษณะการดำเนินงานของกลุ่ม ดังนี้

1.1) การบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิก

กลุ่มมีโครงสร้างคณะกรรมการกลุ่มฯ ที่ชัดเจน ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เภรัญญิก ปฏิคม ประชาสัมพันธ์ เลขานุการ ผู้ช่วยฝ่ายต่างๆ และกรรมการ ซึ่งแต่ละตำแหน่งจะคัดเลือกโดยสมาชิกกลุ่มในการประชุมประจำปีของกลุ่มฯ โดยพิจารณาจากวัยวุฒิ ความสามารถ และความเหมาะสมของแต่ละตำแหน่งงาน ซึ่งมีวาระในการทำงาน 3 ปี มีการประชุมประจำปีเดือนในทุกวันทั้ง 10 ของเดือน และทางกลุ่มได้มีการกำหนดกฎระเบียบและข้อปฏิบัติของกลุ่มที่มาจากการตกลงร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม

1.2) การบริหารจัดการด้านการผลิต

กลุ่มได้มีการวางแผนการผลิตตามแผนการแจกจ่ายไข่ไหมของศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ขอนแก่น โดยให้สมาชิกแจ้งความประสงค์จำนวนแผ่นไข่ไหมที่ต้องการ โดยจะพิจารณาจากพื้นที่ห้องเลี้ยงไหมและปริมาณหม่อนภายในแปลง เมื่อได้รับแผ่นไข่ไหมจากทางศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ขอนแก่น กลุ่มจะเป็นผู้ผลิตไหมวัยอ่อน และจำหน่ายให้แก่สมาชิกในกลุ่มและเครือข่ายใกล้เคียงโดยจำหน่ายไหมวัยอ่อนในราคาแผ่นละ 130 บาท

1.3) การบริหารจัดการด้านการตลาด

กลุ่มจะเป็นผู้รับผิดชอบด้านการตลาดให้กับสมาชิกภายในกลุ่ม โดยแบ่งการตลาดออกเป็น 2 ประเภท คือ

- เส้นไหม ทางกลุ่มมีคณะกรรมการกลุ่มเป็นผู้ตรวจสอบคุณภาพเส้นไหม ซึ่งจะทำการรวบรวมเส้นไหมจากสมาชิก เมื่อได้ตามปริมาณที่กำหนดจึงนำเสนอให้กับพระราชวังสวนจิตรลดา และจำหน่ายบางส่วนให้กับผู้ประกอบการ

- ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น ผ้าไหม ผ้าคลุมไหล่ ผ้าพันคอ ประธานกลุ่มจะเป็นผู้รับผิดชอบผลิตภัณฑ์จากสมาชิก โดยประเมินราคาตามหลักเกณฑ์ของกลุ่ม และการออกร้านจำหน่ายในนามของกลุ่ม ทั้งการออกร้านตามงานเทศกาล งานจัดแสดงสินค้า และทางออนไลน์

1.4) การบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงิน

กลุ่มได้มีการบันทึกรายรับ-รายจ่าย จากการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม และมีสมุดออมทรัพย์ให้กับสมาชิกเพื่อบันทึกการออมเงินของแต่ละคน มีการจัดการออมทรัพย์ให้กับสมาชิกในการประชุมประจำปีเดือน ขึ้นต่ำ 100 บาท มีการปันผลให้กับสมาชิกในการประชุมประจำปี ในอัตราร้อยละ 10 และมีเงินกู้ยืมฉุกเฉินให้แก่สมาชิกภายในกลุ่ม

1.5) การสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ

วิสาหกิจชุมชนสหกรณ์ผ้าไหมบ้านหัวฝาย ตำบลปอแดง อำเภอนบพ จังหวัดขอนแก่น ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน โดยได้รับการสนับสนุน ดังนี้

- ด้านการผลิต ได้รับการสนับสนุนพันธุ์หม่อน ระบบน้ำภายในแปลงหม่อน อุปกรณ์การเลี้ยงไหม รวมถึงการฝึกอบรมเพิ่มพูนทักษะต่างๆ จากศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ขอนแก่น ได้รับการสนับสนุนอุปกรณ์การฟอกย้อมไหม เช่น หม้อย้อมไหม สีย้อมไหม จากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น ได้รับสนับสนุนการจัดสร้างห้องเลี้ยงไหมและงบประมาณใช้หมุนเวียนภายในกลุ่มจากเครือข่ายเครือข่าย

- ด้านการตลาด ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดขอนแก่น สำนักงานพาณิชย์จังหวัดขอนแก่น องค์การบริหารส่วนตำบลปอแดง ในการให้งบประมาณสนับสนุน และให้พื้นที่ในการออกร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม

2) ปัญหาและความต้องการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่ม

จากการศึกษาจากผู้บริหารกลุ่มและตัวแทนสมาชิก จำนวน 10 คน โดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก ดังแสดงใน Figure 1 ซึ่งพบปัญหาและความต้องการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่ม ดังนี้

2.1) ปัญหาในการดำเนินงานของกลุ่ม

- 1) ด้านวัตถุดิบการผลิต ปริมาณใบหม่อนไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงไหม เนื่องจากมีพื้นที่ในการปลูกหม่อนอย่างจำกัด ทำให้ในช่วงสมาชิกกลุ่ม

ต้องลดปริมาณการเลี้ยงไหมลงหรือลดการเลี้ยงไหม ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มมีรายได้ลดน้อยลงหรือขาดรายได้จากการผลิต ผ้าไหม

2) ด้านอุปกรณ์การเลี้ยงไหม สาวไหม ขำรด เช่น กระดัง จ่อ หม้อย้อมไหม เนื่องจากผ่านการใช้งานมานานหลายปี และอุปกรณ์บางชิ้นเป็นอุปกรณ์ที่ผุพังได้ง่าย และห้องเลี้ยงไหมเป็นแบบชั้นวางธรรมดา ทำให้ต้องใช้แรงมากในการยกกระดังใส่ไหมขึ้นชั้นเลี้ยงไหม

3) ด้านมาตรฐานการผลิต สมาชิกบางราย ยังไม่สามารถผลิตเส้นไหมได้ตามมาตรฐานสินค้าเกษตร (มกษ. 8000-2555) เนื่องจาก อุปกรณ์การสาวไหม เช่น พวงสาวไหม เหล็กกรอไหม ไม่ตรงตามมาตรฐาน เพราะสมาชิกแต่ละคนใช้เครื่องมือที่มีแหล่งที่มาแตกต่างกัน ถึงแม้จะมีอุปกรณ์ที่มีมาตรฐานจากการสนับสนุนของหน่วยงานต่าง ๆ แต่ก็ไม่เพียงพอต่อจำนวนสมาชิกภายในกลุ่ม

4) ด้านความรู้ ประสบการณ์ และทักษะ กลุ่มไม่สามารถผลิตเส้นไหมที่จะนำมาทำเป็นเส้นยืนเพื่อใช้ในการทอผ้า เนื่องจากเป็นเส้นไหมที่ทำได้ยาก และใช้เวลาในการทำนาน สมาชิกไม่มีประสบการณ์ และทักษะที่เพียงพอ จึงต้องซื้อเส้นไหมยืนจากภายนอก ซึ่งเป็นผลให้ต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น

5) ด้านแรงงาน การใช้แรงงานหนักของสมาชิก เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นคนสูงอายุ ทำให้เป็นอุปสรรคในการทำกิจกรรมที่ใช้แรงงาน เช่น การเก็บหม่อน การยกกระดังเลี้ยงไหมขึ้นบนชั้นเลี้ยงไหม เป็นต้น

6) ด้านการสานต่อการดำเนินงานของกลุ่ม เนื่องจากปัจจุบันคนรุ่นใหม่ให้ความสนใจกับอาชีพปลูกหม่อนเลี้ยงไหมน้อยลง และทางกลุ่มยังไม่มีคนรุ่นใหม่มาสานต่อการดำเนินงานของกลุ่มอย่างจริงจัง

7) ด้านการตลาดออนไลน์ สืบเนื่องจากสมาชิกภายในกลุ่มส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ไม่เชี่ยวชาญในการใช้สมาร์ทโฟน ทำให้การจำหน่ายผ้าไหมทางออนไลน์ไม่สามารถขยายฐานลูกค้า และ

เข้าถึงผู้บริโภคได้ในวงแคบ ในปัจจุบันเป็นเพียงการโพสต์ภาพสินค้าเพื่อจำหน่ายทางเพจของกลุ่มเท่านั้น

2.2) ความต้องการในการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่ม

1) ความต้องการให้มีปริมาณใบหม่อนเพิ่มขึ้นในพื้นที่แปลงเท่าเดิม เพื่อให้สามารถใช้เลี้ยงไหมได้อย่างเพียงพอ

2) ความต้องการอุปกรณ์การเลี้ยงไหม สาวไหมชุดใหม่ คงทน ไม่เสื่อมสภาพง่าย เพื่อให้สามารถใช้เลี้ยงไหมและสาวไหมได้ในปริมาณที่สมาชิกต้องการ และทันเวลา

3) ความต้องการให้สมาชิกทุกคนสามารถผลิตเส้นไหมให้ได้ตามมาตรฐาน มกษ. 8000-2555 เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพ สามารถขายได้ในราคาที่สูงขึ้น

4) ความต้องการผลิตเส้นไหมยืนด้วยตนเอง เพื่อลดต้นทุนการผลิตลง และสร้างกำไรให้สมาชิกมากขึ้น

5) ความต้องการด้านการปรับปรุงห้องเลี้ยงไหมให้เป็นระบบเพิ่มมากขึ้น มีการใช้โซลาเซลล์เป็นพลังงานทดแทน และจัดการระบบระบายอากาศภายในโรงเรือน รวมถึงการจัดทำชั้นเลี้ยงไหมเพื่อลดการใช้แรงงานลง

6) ความต้องการด้านการให้มีคนรุ่นใหม่เข้ามาสานต่อการดำเนินงานภายในกลุ่ม และนำเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาประยุกต์ใช้ในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเพิ่มขึ้น

7) ความต้องการพัฒนาการตลาดออนไลน์ เพิ่มช่องทางการตลาด ขยายฐานลูกค้าได้กว้างและเป็นที่รู้จักมากขึ้น เพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์การสื่อสารกับผู้บริโภค อันจะช่วยลดต้นทุนในการเดินทางออกร้านตามสถานที่ต่าง ๆ และส่งผลต่อรายได้

Figure 1. Interviewing and focus group discussion activities

3) แนวทางการพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชน สหกรณ์ผ้าไหมบ้านหัวฝาย

3.1) ด้านการผลิต

1) เพื่อแก้ไขปัญหาวัตถุดิบในการผลิต ไบหม่อนไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงไหม ควรมีการส่งเสริมให้สมาชิกภายในกลุ่มเพิ่มอัตราการปลูกหม่อนพันธุ์บุรีรัมย์ 60 จากเดิมที่สมาชิกกลุ่มจะปลูกหม่อนพันธุ์บุรีรัมย์ 60 ร่วมกับพันธุ์สกลนคร ในอัตรา 1:1 เนื่องจากหม่อนพันธุ์บุรีรัมย์ 60 สามารถให้ผลผลิตเฉลี่ยต่อปีที่มากกว่า ซึ่งจะสามารถแก้ไขปัญหาไบหม่อนไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงไหมได้ ซึ่งจากการวิเคราะห์ศักยภาพแปลงแล้ว พบว่าสามารถทำได้ เนื่องจาก แปลงหม่อนของสมาชิกแต่ละคนมีระบบน้ำภายในแปลงอยู่แล้ว และในพื้นที่พบปัญหาโรคและแมลงในระดับน้อยมาก

2) เพื่อแก้ไขปัญหาอุปกรณ์การผลิตข้าวตดและความไม่ชำนาญในการใช้อุปกรณ์ สามารถจัดทำโครงการจัดซื้ออุปกรณ์การเลี้ยงไหมและสาวไหมที่ทันสมัยมากขึ้นและช่วยทุนแรงได้ โดยการจัดซื้อในนามกลุ่ม เพื่อให้อุปกรณ์เป็นมาตรฐานเดียวกัน ซึ่งจะสามารถแก้ไขปัญหาเส้นไหมที่ไม่ได้ตามมาตรฐาน มกษ. 8000-2555 โดยจากการจัดเวทีแลกเปลี่ยนร่วมกับเจ้าหน้าที่ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ขอนแก่น พบว่ามีความเป็นไปได้ โดยศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ขอนแก่น จะช่วยให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานของอุปกรณ์ เช่น เหล็กกรอไหม และให้คำแนะนำ เพื่อให้สามารถผลิตเส้นไหม

และผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ถูกต้องตามมาตรฐาน มกษ. 8000-2555 ที่กำหนด

3) เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดเส้นไหมยืนในการทอผ้า เนื่องจากทางกลุ่มมีเครื่องต้นแบบอยู่แล้ว 1 เครื่อง แต่สมาชิกขาดฝีมือและทักษะการใช้เครื่องสาวไหมยืน จึงไม่มีการใช้เครื่องมือนี้ ดังนั้นควรมีการจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการฝึกประสบการณ์เสริมสร้างทักษะและความชำนาญในการใช้เครื่อง ซึ่งจะช่วยให้ทางกลุ่มสามารถผลิตเส้นไหมยืนได้ตามมาตรฐานของ มกษ. 8000-2555 และลดต้นทุนการผลิตในการซื้อเส้นไหมยืนจากแหล่งภายนอกได้

4) เพื่อแก้ไขปัญหาการใช้แรงงานของสมาชิกภายในกลุ่มและห้องเลี้ยงไหมที่เป็นแบบชั้นวางธรรมดา ให้เป็นชั้นวางแบบสไลด์ ปรับปรุงระบบระบายอากาศของห้องเลี้ยง รวมถึงการนำโซลาเซลล์มาใช้เป็นพลังทดแทนภายในห้องเลี้ยงแทนการใช้ไฟฟ้า โดยจัดทำโครงการปรับปรุงห้องเลี้ยงไหม ด้วยการขอสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.2) ด้านการดำเนินงานของกลุ่ม

จัดทำโครงการสืบสานและต่อยอดอาชีพปลูกหม่อนเลี้ยงไหมบ้านหัวฝาย ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ในชุมชนตระหนักและให้ความสำคัญกับอาชีพปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของชุมชนตนเองให้มากขึ้น โดยทางกลุ่มควรมีการขอความร่วมมือจากชุมชนในการปลูกฝังให้เยาวชนในชุมชนให้ความสนใจในอาชีพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม โดย

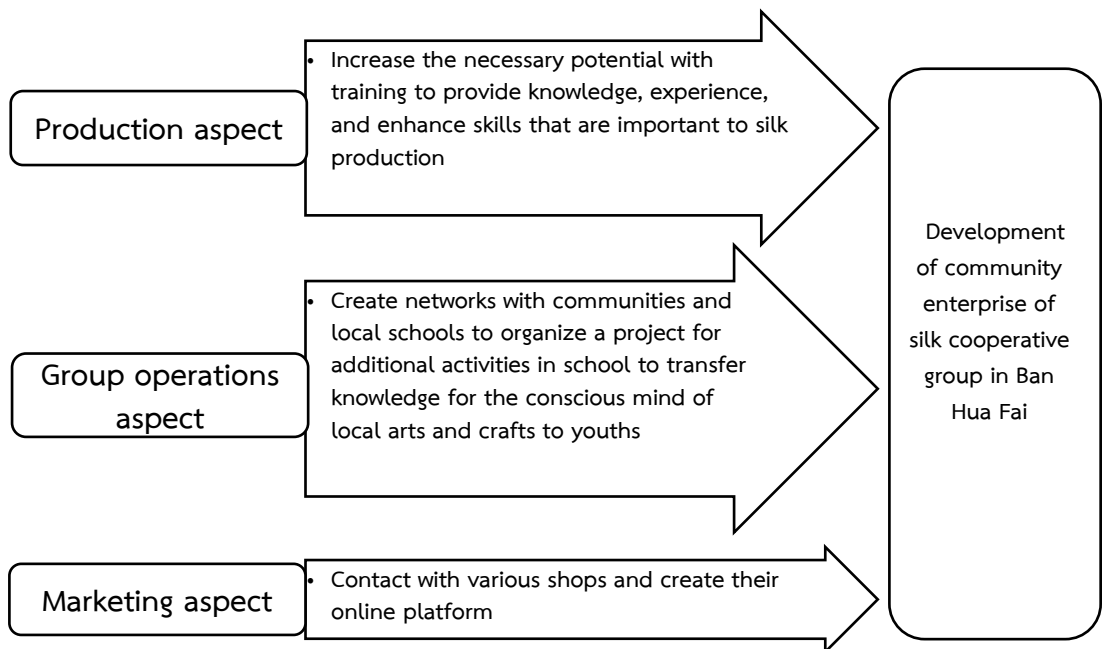
ให้โรงเรียนเข้ามาเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้ อาชีพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม โดยการเพิ่มความรู้ และการฝึกทักษะเข้าไปในวิชาเรียน หรือการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ แต่งตั้งผู้ที่เหมาะสมเป็นปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้สู่เยาวชน และผู้สนใจ

3.3) ด้านการตลาด

จัดทำโครงการสร้างเครือข่ายด้านการตลาดออนไลน์ ซึ่งอำเภอชนบทนับได้ว่าเป็นเมืองแห่งไหมและมีร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าไหมที่มีชื่อเสียงมากมายในตลาดออนไลน์ ดังนั้น ทางกลุ่มควรขอความร่วมมือจากร้านค้าต่าง ๆ เพื่อสร้างเครือข่ายในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของกลุ่ม ซึ่งเป็นการพึ่งพาอาศัยกันของกลุ่มและร้านค้า และสร้างช่องทางการขายออนไลน์ของกลุ่มเองเพื่อขยายฐานลูกค้า และเพื่อให้สามารถประชาสัมพันธ์และ

การสื่อสารข้อมูลต่าง ๆ ไปสู่ลูกค้าได้อย่างรวดเร็วและในวงกว้าง

ซึ่งแนวทางดังกล่าวข้างต้น ได้พิจารณาภายใต้ความสอดคล้องกับแผนปฏิบัติการของศูนย์หม่อนไหมพระเกียรติฯ ขอนแก่น ปีงบประมาณ 2565 และยุทธศาสตร์กรมหม่อนไหมระยะ 20 ปี ในยุทธศาสตร์ที่ 1 การสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกรด้านหม่อนไหม กลยุทธ์ที่ 1.1 ส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรหม่อนไหมสู่ความเป็นมืออาชีพ และกลยุทธ์ที่ 1.2 สร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรหม่อนไหมและพัฒนาสู่การเป็นสถาบันเกษตรกร และยุทธศาสตร์ที่ 2 เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสินค้าหม่อนไหมตลอดโซ่อุปทาน กลยุทธ์ที่ 2.2 เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตด้านหม่อนไหมอย่างสมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทาน รวมไปถึงหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลวิสาหกิจชุมชน ซึ่งสามารถสรุปได้ใน Figure 2

Figure 2. Guidelines for the potential development of community enterprise of silk cooperative group in Ban Hua Fai

อภิปรายผล

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นการมีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์ และเสนอแนะของสมาชิกกลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก ซึ่งได้มาจากการที่สมาชิกร่วมกันบอกเล่าสถานการณ์ต่าง ๆ สะท้อนปัญหาและความต้องการของกลุ่ม โดย Urwongse (2020) กล่าวว่า การสนทนากลุ่มเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สมาชิกแต่ละคนจะได้ฟังคำตอบของคนอื่น ๆ ในกลุ่ม และในขณะเดียวกันก็อาจให้ข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่เป็นคำตอบที่ตนต้องการนำเสนอ ซึ่งสมาชิกในกลุ่มอาจไม่เห็นด้วยกับความเห็นของเพื่อนสมาชิกก็ได้ ทั้งนี้เพราะการสนทนากลุ่ม ไม่ต้องการความเห็นหรือคำตอบที่เป็นเอกฉันท์ ข้อค้นพบในการวิจัยครั้งนี้เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนสหกรณ์ผ้าไหมบ้านหัวฝาย ตำบลปอแดง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น พบว่า กลุ่มมีแนวทางการบริหารที่ชัดเจน ตามหลักธรรมาภิบาล และ 5ก ส่งผลให้กลุ่มอาชีพมีความเข้มแข็ง (Community Development Department, 2017) ส่วนแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มมี 3 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการผลิต ที่ควรพัฒนาองค์ความรู้ของคน ทั้งในด้านการใช้เทคโนโลยี การจัดการวัตถุดิบ การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพผลผลิตและรายได้เป็นอย่างมาก (Piyawadee et al., 2021) 2) ด้านการดำเนินงาน โดยมุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายกับโรงเรียน ชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่น ตามแนวคิดที่กล่าวว่า การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเป็นสิ่งสำคัญที่ทุกภาคส่วนจะต้องเข้ามามีบทบาท โดยเอาจุดแข็ง ความพร้อมของบุคคล และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาสร้างสรรค์จนเกิดประโยชน์สูงสุด (Siralux and Auriwan, 2022) อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของ Phongphit (2009) ที่กล่าวว่า ควรเน้นการใช้ทรัพยากรและบุคคลภายในชุมชน ใช้ปัจจัยการผลิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เรียนรู้ เพิ่มขีดความสามารถของ

ชุมชนด้วยการแสวงหาความร่วมมือกับองค์กรภายนอก เนื่องจากการพัฒนาความร่วมมือกับเครือข่ายภายนอกจะสามารถขับเคลื่อนความสำเร็จและของชุมชนตนเองได้เป็นอย่างดี (Pornphan, 2022) 3) ด้านการตลาด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Meunduang et al. (2017) ที่พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านโพธิ์คำ ตำบลกุดแห่ อำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู คือ การบริหารการดำเนินงานของกลุ่ม และการผลิตสินค้า การทอผ้า และการตลาด โดยแนวทางการพัฒนากลุ่มในด้านต่าง ๆ ได้พิจารณาร่วมกันทั้งผู้บริหารกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม และเจ้าหน้าที่ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ขอนแก่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการส่งเสริมการพัฒนากลุ่ม โดยแนวทางดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแผนปฏิบัติการปีงบประมาณ 2565 และยุทธศาสตร์กรมหม่อนไหมระยะ 20 ปี (The Queen Sirikit Department of Sericulture, 2017) ที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

สรุป

การวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าวิสาหกิจชุมชนสหกรณ์ผ้าไหมบ้านหัวฝาย ตำบลปอแดง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น จำเป็นต้องมีการให้ความรู้และเสริมสร้างทักษะในการปลูกหม่อน การผลิตเส้นไหมให้ได้มาตรฐาน และการใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัย ในส่วนของการดำเนินงานสามารถพัฒนาด้วยการสร้างเครือข่ายกับโรงเรียนและชุมชน จัดทำโครงการถ่ายทอดความรู้ให้เกษตรกรพื้นบ้านสู่เยาวชนในท้องถิ่น เพื่อป้องกันการขาดผู้สืบทอดในอนาคตและด้านการตลาด โดยสร้างเครือข่ายร่วมกับร้านค้าที่มีฐานลูกค้า และสร้างช่องทางการขายออนไลน์ของกลุ่ม ซึ่งจะสามารถสื่อสารข้อมูลไปสู่ลูกค้าได้โดยตรงและรวดเร็ว

เอกสารอ้างอิง

- Community Development Department. 2017. Guidelines the establishment and development of professional groups. Available: <https://krabi.cdd.go.th>. (October 10, 2022). (in Thai)
- Department of Agricultural Extension. 2017. Department of Agricultural Extension Strategic Plan (2017-2036). Department of Agricultural Extension, Bangkok.
- Khotsriwong M. and S. Mongkolsrisawat. 2016. Development of community enterprises to success: A case study of silk weaving group in Wailum village, Maba subdistrict, Tungkawluang district, Roi Et province. Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and Arts) 9(3): 1632-1645. (in Thai)
- Meunduang, P., K. Kaewnak and D.Lamkham. 2017. The factor enhance the operation on development of ladies' group for silk weaving in BanPhokhum of Khud Hae sub-district in Na Klang district of Nongbua Lamphu province. PP. 728-736. In: Proceedings of the 4th National Academic Conference. Phetchabun Rajabhat University, Phetchabun. (in Thai)
- Pornphan H. 2022. The Success of OTOP Tourism Villages: Process and Institutional Entrepreneurship. Journal of Community Development and Life Quality. 10(1):22-34. (in Thai)
- Phongphit, S. 2009. Community Enterprise Guide. Wisdom Force Company Limited, Bangkok. (in Thai)
- Piyawadee Y., Iraya M. and Pornkamon S. 2022. Guidelines for Management of Natural Dye Fabric Manufacturer Group: Four Community Women Groups in Phaed Sub-district, Kham Ta Kla District, Sakon Nakhon Province. Journal of Philosophical Vision. Vol. 26 No. 2 July - December 2021: 156-166 (in Thai)
- Sawongnam, M. and K. Taweekul. 2020. Development guidelines of Ban Dong Yang paddy field community enterprise For rice extension seed, Changan district, Roi Et province. Prawarun Agriculture Journal 17(2): 323-332. (in Thai)
- Siewsi, P. 2020. Khon Kaen "World Craft City for Mudmee". (Online). Available: <http://www.m-culture.in.th/album/192570/> (January 26, 2022). (in Thai)
- Silakul, W. and R. Kittilap. 2019. Factors affecting the operation of Mudmee silk weaving in Khon Kaen. Dhammathas Academic Journal 16(2): 13-22. (in Thai)
- Siralux T. and Auriwan S. 2022. A network of cooperation with the community. (Online). Available: <https://www.starfishlabz.com/blog>. (October 10, 2022). (in Thai)
- The Queen Sirikit Department of Sericulture. 2017. The Queen Sirikit Department of Sericulture Strategic Plan (2017-2036). (Online). Available: <https://waa.inter.nstda.or.th/stks/pub/2017/20171121-qds-thailand-4.pdf> (February 19, 2022). (in Thai)

Urwongse, K. 2020. Focus group discussion:
Effective qualitative data collection
technique. STOU Education Journal
12(1): 17-30. (in Thai)
